

ชุดความรู้ : การจัดการองค์ความรู้ศิลปกรรมหอไตร
โดย พระครูสิริรัตนานันดร, รศ.ดร.

วัตถุประสงค์ > ๑. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมหอไตร ๒. เพื่อส่งเสริมการจัดการความรู้และการอนุรักษ์ศิลปกรรมหอไตร จังหวัดพิษณุโลก ๓. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปกรรมหอไตรสู่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการ>เป็นรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ศิลปกรรมหอไตรโมเดลที่โดดเด่น มียุคสมัย สื่อธรรม พื้นที่หลักคือวัดราชบูรณะ อ.เมือง พื้นที่รองคือวัดบ้านโคก ผักหวาน อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สัดที่ตระณี ทั้งพระสงฆ์ทั้งผู้คงแก่เรียน จำนวน ๒๐ ราย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา มีกระบวนการสร้างองค์ความรู้ด้วย Data, Conceptual To Innovation, Creative to Prototype, Development to Model, Innovation, Implement and Promotion, Creative and Leading More, สรุปลงองค์ความรู้ยุคดิจิทัลจาก ๓ แหล่ง คือ Knowledge, Internet, Computer, เรียกสั้น ๆ ว่า KIC เปรียบดัง The Sea of Knowledge

ผลวิจัย> หอไตร/หอธรรม/หอมนเทียรธรรม เป็นแหล่งแสวงหาศึกษาพุทธพจน์ที่พัฒนาการมาแต่สมัยพุทธกาล จากการพระพุทธรูปเจ้าแม่ธรรมโดยมุขปาฐะผ่านพระสาวก พระองค์ให้พระภิกษุได้ศึกษา ธรรมเจดีย์ ถือว่าเป็น อาทิพรหมจรรย์ (ธรรมวินัยเป็นฐาน) หรือ อาทิพรหมจารียกาสิกขา หลังพุทธกาลได้ศึกษาธรรมผ่านสังคายนหลายครั้งทั้งในประเทศอินเดียและประเทศอื่น ๆ เมื่อสังคายนาครั้งที่ ๒ หลังพุทธปรินิพพาน ๑๐๐ ปี มีการจารึกอักษรโบลานของนิกายเถรวาทโดยภาษาบาลี ส่วนนิกายมหายานโดยสันสกฤต เรื่องหอไตร ปรากฏในสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ ว่า เจดีย์หนึ่งในเจดีย์สี่ชนิด ในฐานะธรรมวินัย พัฒนาการต่อมาเมื่อมีโบลานหรือหนังสือหลายเล่มจึงต้องบรรจุไว้ในตู้ คือ ตู้พระไตรปิฎกนำมาสู่คำว่า “หอไตรปิฎก” ถือเป็นต้นแบบและต่อยอดเป็นหอสมุดประจำจังหวัดและหอสมุดแห่งชาติ (National Library) โลกสมัยใหม่ยุคดิจิทัลนี้ เราสามารถศึกษาเรียนรู้ได้เร็วผ่านแหล่ง คือ ความรู้ (knowledge) อินเทอร์เน็ต (Internet) คอมพิวเตอร์ (computer) ถือเป็นทะเลแห่งความรู้ ทำการอนุรักษ์ด้วยอนุรักษ์ขนานประธานะ บริหารจัดการด้วยทุติยปาปณิกสูตร ดำเนินการด้วยทฤษฎี ๔M สร้างปัจจัยส่งเสริมด้วยวิสัยทัศน์ นโยบาย แผนงาน ศรัทธา จิตสำนึก การศึกษา ทำการถ่ายทอดในรูปแบบสื่อหนึ่งได้แก่หนังสือ ตำราหลักสูตร แบบสื่อเคลื่อนไหวได้แก่วีดิโอ คลิป วัลส์ ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตทั้งแก่กลุ่มเป้าหมายและอื่น ๆ หอไตรวัดราชบูรณะมีความสำคัญทางศิลปะ อิฐถือปูน หลังคาจัตุรมุข กระเบื้องสังคโลก ๒ ชั้น เสากลมปูน ๑๖ ต้น หมายถึง ญาณ ๑๖ วัดบ้านโคกผักหวาน ๓ ชั้น สร้างด้วยไม้ เสาดเดียว หมายถึง เอกายโน มัคโค ทางเดียวเท่านั้นที่จะไปนิพพานคือ อริยมรรค ๘

อภิปรายผล>พระพุทธศาสนาเมืองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งคือ ศาสนธรรม ได้แก่พระธรรมคำสอน เป็นชื่อสูตรว่า อัมมเจตียสูตรมีนัยถึงพรหมจารียกาสิกขา เป็นแนวปฏิบัติและปกครองสาวกด้วยวิธีการ

มุขปาฐะ ผู้สังคายนาเป็นคัมภีร์ที่มีบรรจุคือ หอไตร ซึ่งมีนัยที่สร้างมมมองได้มากมาย ถ้ามองอย่างคลาสสิก คืออาคารที่สร้างขึ้นเฉพาะเพื่อบรรจุพระไตรปิฎกคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา จะอาคารธรรมดา ๆ ไม่มีศิลปะลายไทยอะไรก็ได้ อีกมมมองหนึ่งคือ หอไตรสถาปัตยกรรมทางศาสนาเท่านั้น ต้องมีศิลปะแบบไทย ๆ ตามยุคสมัยภูมิภาคของไทย จึงมีทรงต่าง ๆ กัน กอปรด้วยการสื่อธรรม บ้างก็มีความวิเศษโดยมีเสาดถึง ๑๖ ต้นบ้าง เสาดเดียวบ้าง อยู่ในภูมิทัศน์ที่พิเศษมีแนวป้องกันด้วยสระน้ำที่สำคัญคือวัดที่สร้างโดยพระเจ้าแผ่นดินมักจะมีหอไตรเพื่อแม่พระบารมี ดังเช่น พระปรางค์ ทำให้วัดนั้นมีสถานะเป็นอารามหลวง

ความดี ความสุข ความรู้ ความกล้าต้องมากคู่กับคุณธรรมตามที่มจร. กำหนดเป็นมาตรฐานความรู้ว่า มีคุณธรรมจริยธรรม พบ. ประกอบการศึกษา ๒๕๔๒ ก็กำหนดไว้ และนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งชาติกรีก นามว่าโสกราตีส กล่าวว่ Knowledge is Virtue / ความรู้คือคุณธรรม สอดคล้องกับพุทธคุณที่ว่า วิชาจรณสัมปโน คือมีวิชาความรู้ต้องร่วมกับจรณะด้วย ความรู้และเข้าใจนี้จะสร้างคุณค่าชีวิตเป็นชาวพุทธที่มีคุณภาพ

การศึกษาการสอนเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ ทำให้ศาสนธรรมไม่อันตราชนจากปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ลิงค์และธาตุ เป็นลักษณะประธานะที่ระวังจะเสื่อม ที่ต้องละอกุศล ที่จะอนุรักษ์และพัฒนาสอดคล้องกับนวัตกรรมที่บ้างก็ทำขึ้นใหม่บ้างก็บูรณะให้ใช้ได้ใหม่แม้แต่องค์กรจัดการที่เป็นรูปธรรมก็จัดเป็นนวัตกรรม สมัยพุทธกาลมีพระสงฆ์ได้ตำแหน่งนวรรมนี่ว่า “นวกัมมาธิฐฐายี” แต่ก่อนที่จะได้มัตต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้นั้น บางครั้งจะรอให้มีศรัทธาก็ไม่ได้ต้องมีจิตสำนึกกำกับด้วย จริงอยู่ในส่วนหนึ่งก็ยอมรับกฎไตรลักษณะ อีกส่วนหนึ่งเราอนุรักษ์ให้นานด้วยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (from Gen-x to Gen-y) นับว่า พระธรรมคำสอนโชคดีที่พระอรหันตสาวกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ระยะเวลาทั้งร้อยกว่าปีก็มี จากมุขปาฐะ ผู้สังคายนา จากตู้บรรจุเล็ก ๆ สู่อไตร เป็นหอธรรมเป็นต้นแบบของชาวโลก

ณ ปัจจุบัน เป็นยุคดิจิทัล ปัจจัยชีวิตที่ขาดไม่ได้คือเครื่องโทรศัพท์ เรียกว่าทั้งชีวิตฝากไว้กับเครื่องโทรศัพท์ ใช้แม้แต่การรับ-จ่ายตังค์การค้าอาหาร นับว่ามีประธานภาวนาจากหนังสือพระไตรปิฎกในตู้ตั้งอยู่ตามศาลาวัดที่ยากใครจะได้เปิดอ่านมาลอยเด่นอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์เพียงแต่ป้อนค่าที่ต้องการเข้าไปก็ปรากฏทั้งเนื้อความแล้ว โดยธรรมชาติการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่แล้ว แต่ที่สำคัญคือสร้างปัจจัยความรู้ มีระบบสื่อสารและเครื่องมือจัดการ ช่วยตอบโจทย์โลกยุคใหม่ถ่ายทอดได้ทั้งแบบสื่อนิ่งและสื่อเคลื่อนไหวด้วย

กระบวนการจัดการ > แสวงหา, ศึกษาองค์ความรู้ผ่าน (๑) ข้อมูลและความรู้ (๒) แนวคิดต่อสิ่งประดิษฐ์ (๓) สร้างแนวคิดสู่รูปแบบ (๔) พัฒนารูปแบบ (๕) นวัตกรรม (๖) ลงมือปฏิบัติและส่งเสริม (๗) สร้างสรรค์และเรียนรู้เพิ่มเติมร่วมกับแนวการอนุรักษ์พัฒนาด้วยวิสัยทัศน์ นโยบาย แผนการ ศรัทธา จิตสำนึก การศึกษา ถ่ายทอดผ่านสื่อนิ่ง สื่อเคลื่อนไหว บุคคล และช่องทางถ่ายทอด